

ПРОБЛЕМИ ЗАКОННОСТІ

шие положения методики расследования и научно-технический прогресс / Н. П. Яблоков // Методики расследования преступлений: матер. науч.-практ. конф., Одесса, ноябрь 1976. – М.: Юрид. лит, 1976. – С. 17-38. **30.** Яблоков Н. П. Общие положения методики расследования отдельных видов преступлений / Н. П. Яблоков // Криминалистика: учебник / под ред. Н. П. Яблокова. – М.: Юрид. лит, 1980. – 480 с. **31.** Якушин С. Ю. Криминалистическая тактика: вопросы теории и практики: учеб. пособ / С. Ю. Якушин. – Казань: Казан. ун-т, 2010. –178 с.

ЗНАЧЕНИЕ ЭТАПОВ РАССЛЕДОВАНИЯ ДЛЯ ФОРМИРОВАНИЯ ТАКТИЧЕСКИХ ОПЕРАЦИЙ Шевчук В. М.

Исследуются проблемы этапов расследования преступлений и их значение для построения тактических операций. Проанализировано влияние первоначального, последующего и заключительного этапов расследования и соответствующих тактических задач на формирование тактических операций.

Ключевые слова: этапы расследования, тактическая операция, тактическая задача, обусловленность тактических операций этапами расследования.

THE SIGNIFICANCE OF STAGES OF INVESTIGATION IN FORMING OF TACTICAL OPERATIONS Shevchuk V. M.

The issues arising during different stages of investigation and their significance in constructing of tactical operations have been analyzed in the article. The influence of the first, next and final stages of investigation and relevant tactical tasks on forming tactical operation during the process of investigating has been explored in the research.

Key words: stages of investigation, tactical operation, tactical task, dependence of tactical operations by stages of investigation.

Надійшла до редакції 30.05.2012 р.

УДК 343.98.343.2.7 (477)

О. М. Калужна,
канд. юрид. наук
Львівський національний університет
імені І. Франка

ЧИ ВСІ ОБ'ЄКТИ Й ЧИ ВЕСЬ ПРЕДМЕТ КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ПІЗНАННЯ ЛЕЖАТЬ У СФЕРІ ПРАВОВИХ ЯВИЩ: ПОРІВНЯННЯ З НАУКОЮ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

У статті аналізується і спростовується теза Р. С. Белкіна, що не всі закономірності механізму злочину й механізму слідоутворення лежать у сфері правових явищ, що є свідченням неюридичної природи криміналістики. Порівнюються наукові поняття «склад злочину» і «механізм злочину» з точки зору їх придатності для вивчення будь-якої людської діяльності; кон-

статується універсальність причинного зв'язку, соціальний (політичний, світоглядний) характер соціальної зумовленості криміналізації чи декриміналізації. Отже, і криміналістика, і наука кримінального права, досліджуючи безпосередні чи з ними пов'язані явища об'єктивного права, фактично продукують знання і про явища універсальні, і навпаки, будь-яке явище може стати правовим (у буквальному смислі слова), як тільки одержить об'єктивізацію в законі.

Ключові слова: механізм злочину, механізм слідоутворення, склад злочину, причинний зв'язок, соціальна зумовленість криміналізації (декриміналізації).

Як відомо з результатів тривалих наукових дискусій про природу криміналістики, концепція юридичної природи криміналістики, що сформувалася в 1952 р., до середини 90-х років не ставилася під сумнів. Її активними прихильниками були С. П. Митричев, О. М. Васильєв, А. І. Вінберг та інші криміналісти, у тому числі й Р. С. Белкін. Ще в 1987 р. він з упевненістю стверджував, що «не бачить підстав для перегляду концепції юридичної природи криміналістики ні нині, ні в найближчому майбутньому, незважаючи на процеси інтеграції й диференціації наукового знання, які не можуть не торкнутися криміналістики» [4, с. 26]. Проте вже через декілька років від цього категоричного твердження відомий науковець відмовився. У 1994 р. він виступив на міжнародному криміналістичному симпозіумі з повідомленням про новий погляд на природу криміналістики: криміналістика – це синтетична наука [6, с. 696]. Розгорнуте обґрунтування своєї думки було дано ним згодом у статті «Про природу криміналістичної науки» [5, с. 5-13]. Ключова теза – у кри-

міналістиці під впливом науково-технічного прогресу вже надто багато накопичилося знань з наук природничо-технічної групи, що наситило її «чужорідними» знаннями, які стали органічними складниками криміналістики, в силу чого, на його переконання, вона перестала бути суто юридичною наукою [5, с. 5-13].

Аргументи, що спростовують концепцію правової природи криміналістики, найчіткіше були сформульовані Р. С. Белкіним у його останніх працях [Див.: 2, с. 37-40; 6, с. 696-701] і зведені ним у 5 умовних груп:

1) чи увесь предмет і чи всі об'єкти криміналістичного пізнання лежать у царині правових явищ;

2) чи можна вважати криміналістику правовою наукою тільки внаслідок того, що її службова функція й вирішувані нею завдання належать до правової сфери діяльності державних органів і до правових процесів;

3) чи всі рекомендації, що розробляються криміналістикою для практики, мають правовий характер, засновані на законі, відповідають його духу і букві;

4) чи можна вважати зв'язки криміналістики з іншими, неправовими науками «окремими, локальними», а право, правові науки, правоохоронну практику – її основним «живильним середовищем»;

5) чи можна стверджувати, що криміналістика виконує нормативно-юридичну функцію тільки тому, що деякі її рекомендації сприйняті законодавцем і стали нормою закону.

У результаті їх викладу, вчений, очевидно, настільки був переконаний у своїй правоті, що навіть висловив деяке занепокоєння: чому в інших провідних криміналістів судячи з криміналістичних джерел того часу юридична природа криміналістики не викликає сумнівів [6, с. 703].

Деякі російські криміналісти (О. Ф. Волинский [14, с. 20-24]), та й українські (В. Ю. Шепітько [12, с. 10], І. І. Когутич [10, с. 8-10]), підхопили ці ідеї Р. С. Белкіна, хоча і не розвинули їх далі. Та все ж концепція юридичної природи криміналістики й у наші дні залишається превалюючою, хоча з доступних нам наукових джерел тільки у М. П. Яблокова зустрічаємо контраргументи Р. С. Белкіну із цього питання. В основному ж судячи з «мовчання» прихильників юридичної природи криміналістики на ці резонансні думки цього дослідника, вони або не

визнали їх досить серйозними, або не змогли дати належну відповідь, хоча і знайшли цілу низку зовсім інших аргументів на користь своєї позиції і залишилися непохитними в ній [Див.: 11; 19].

Незважаючи на доволі широкий спектр питань, що становлять дискусію про природу криміналістики, нашу увагу привернула власне цікава полеміка М. П. Яблокова щодо вищезгаданих аргументів Р. С. Белкіна на сторінках українського видання «Криминалисть первопечатный» [20]. Між тим суперечка щодо цих 5-ти блоків питань, як видається, ще не вичерпана. Низка моментів залишається без відповіді, а деякі аргументи Р. С. Белкіна, як і контраргументи М. П. Яблокова стосовно одного й того ж питання одночасно можуть сприйматися як правильні і як неправильні залежно від конкретної точки зору.

Усвідомлюючи неможливість у рамках обсягу наукової статті з ретельною глибиною й новизною обміркувати всі названі аргументи «за і проти» юридичної природи криміналістики, зупинимось на першому з них – *чи весь предмет і чи всі об'єкти криміналістичного пізнання лежать у сфері правових явищ*. Як відомо, Р. С. Белкін обстоює, що «не всі закономірності механізму злочину і тим паче

виникнення інформації про злочин та його учасників лежать у сфері правових явищ. Велика частина з них – це загальні закономірності процесу відбиття, що не набувають особливостей і не залежать від сфери їх дії та прояву» [6, с. 697].

На думку М. П. Яблокова, цей аргумент вбачається вельми дискусійним, оскільки об'єктами криміналістичної науки є злочинна діяльність і діяльність правоохоронних органів з її розслідування. І та, й інша – яскраво виражені явища правової сфери, що не вимагають пояснення. І основна маса закономірностей тієї й іншої діяльності – це основні елементи предмета пізнання криміналістики. Зокрема процес віддзеркалення злочинів у зовнішньому середовищі, як один з елементів предмета криміналістики, теж знаходиться у правовій царині, бо його закономірності органічно пов'язані з особливостями саме злочинної діяльності [20, с. 14].

Стосовно того, що не всі закономірності механізму злочину лежать у сфері правових явищ, а деякі з них стосуються людської діяльності «взагалі», М. П. Яблоков заперечив Р. С. Белкіну поглядами самого ж ученого, які неодноразово ним публікувалися, «що основними елементами системи механізму злочину головним чином є такі його за-

кономірності, як (а) виникнення й розвиток зв'язків усередині механізму злочину, (б) формування й реалізація способу підготовки, здійснення і приховання злочину і (в) виникнення й розвиток пов'язаних із злочином явищ, що мають значення для його розкриття й розслідування [3, с. 75].

На підставі цього М. П. Яблоков резюмує: криміналістика досліджує не якісь окремі випадки в людській діяльності «взагалі», а тільки закономірності всередині системи механізму злочину. Тому «основна маса закономірностей механізму злочину внаслідок того, що йдеться про механізм саме злочину, не може не відбивати в собі саме злочинну, а не якусь іншу діяльність. Саме віддзеркалення цих закономірностей і дозволяє зрозуміти суть механізму злочину» [20, с. 15].

Звичайно, можна на цьому зупинитися і прийняти як вичерпний той контраргумент, що криміналістика досліджує не всі й не всілякі закономірності будь-якої людської діяльності, а тільки закономірності всередині механізму злочину (механізму злочинної діяльності). І так воно і є, а тому предмет злочинної діяльності дослідження не виходить поза сферу правових явищ. Тоді як же пояснити справедливий зауваження Р. С. Белкіна на кшталт: «траси від со-

кири, якою була зрубана гілка для маскування трупа, будуть такими ж, як і у випадках нешкідливого використання цієї зброї» [6, с. 697], а механізм, наприклад, наїзду автомобілем на лежачу людину такий самий, як і механізм наїзду на лежачий мішок з картоплею. Адже, дійсно, механізм злочинної діяльності і механізм виникнення джерел інформації про неї не відрізняється від механізму здійснення й виникнення слідів будь-якої іншої законослухняної діяльності. Виходить, криміналістика все-таки досліджує загальні закономірності людської діяльності та слідоутворення. Виникає запитання: а чи можуть одночасно співіснувати 2 суперечливі одна одній «правди», чи вони не такі вже й суперечливі?

Принагідно уточнимо, що в теорії криміналістики поняття «механізм злочину» й «механізм злочинної діяльності» вживаються як тотожні, під ними мається на увазі одне і те ж явище [Див.: 1, с. 33; 13, с. 46; 15; 18, с. 38]. Але, як відомо, «злочин» – це вчинок, кримінально заборонена поведінка, цей термін розкриває соціально правову оцінку цього різновиду правопорушення. Криміналістикою ж досліджуються *діяльнісна, функціональна* (що за чим слідувало, в яких зв'язках перебувало) й *інформаційна* (до яких

результатів це призвело, в яких слідах виявилось, який механізм їх утворення) *сторона* злочину. Тому, можливо, більш коректно послуговуватися терміном «механізм злочинної діяльності», але у науковій, і в практичній мові «механізм злочину» – термін усталений, звичний і частіше вживаний.

Як вбачається, потрібно виходити з того, що злочинна діяльність – це різновид, окремі випадки людської діяльності взагалі. Чи не тому ми, криміналісти, викладаючи в підручниках тему про об'єкти криміналістики, розглядаємо структуру злочинної діяльності й діяльності щодо розкриття й розслідування злочинів, запозичуючи загальнофілософські підходи до структури будь-якої людської діяльності, й подаємо її через «об'єкт (предмет) – засоби – суб'єкт – мету – результат (сліди) діяльності». Але ж злочинна діяльність – це не звичайний різновид людської діяльності, що виділяється за якимось або елементом структури останньої, або соціальною сферою, як зазвичай класифікуються її різновиди. Вона кримінально карана, вичерпні різновиди якої політичною волею органу державної представницької влади визнані протиправними, забороненими, небажаними для суспільства. І віднесення того чи іншого різ-

новиду людської діяльності до злочинної залежить від її криміналізації або декриміналізації і тільки. Отже, злочинна діяльність не має яких-небудь власних, особливих закономірностей її здійснення (хіба *суспільна небезпечність*, але це не закономірність здійснення злочинної діяльності, а її *соціальна ознака*, на якій ґрунтується криміналізація чи декриміналізація. Причому ця ознака відносна: далеко не завжди якась реально суспільно небезпечна діяльність знаходить (принаймні, вчасно) свою заборону в кримінальному законі), а, як і всяка інша діяльність людини, підкорюється тим же загальним об'єктивним закономірностям природи, буття, пізнання.

Злочинна діяльність – це *реально, об'єктивно (незалежно від будь-яких чинників) існує явище, процес*. І кожна з наук кримінально-правового циклу виходячи зі своїх цілей вивчення цієї діяльності як явища реальної дійсності розробила власну наукову парадигму (трафарет, шаблон) для її дослідження. У науці кримінального права – це «склад злочину», в кримінології – «механізм злочинної поведінки», а в криміналістиці – «механізм злочинної діяльності». Отже, механізм злочинної діяльності – це динамічна взаємодія, просторово-часовий і причин-

но-наслідковий порядок зв'язків (взаємозумовленостей), різних сплук ознак її елементів, що дозволяє уявити картину процесу вчинення злочину. Він є і реальним явищем, і науковим продуктом, пізнаним криміналістикою на підставі вивчення величезної маси вчинення різного виду злочинів, що в результаті й дозволило зробити висновок про існування відомих закономірностей усередині механізму злочину.

Таким чином, якщо йти за логікою, що велика частина закономірностей механізму злочину і слідоутворення – це загальні закономірності, які не залежать від сфери їх прояву (правова чи неправова), аналогічно можна стверджувати, що, наприклад, і елементи складу злочину (об'єкт, суб'єкт, об'єктивна й суб'єктивна сторона) – теж є загальними: адже ця формула може примірятися (і приміряється) до будь-якої діяльності людини. І це дійсно так. Якби було б інакше, то, з одного боку, теоретико-правова парадигма «склад злочину» не була б універсальною виключно для всіх передбачених законом злочинів (*de lege lata*) – і для щойно криміналізованих, і для майбутніх положень кримінального закону (*de lege ferenda*), а з другого – вона була б непридатна і для кваліфікації, бо не в кожному конкретному факті діяльності з ознаками суспільно не-

безпечної є юридичний склад злочину. Це відомо й студенту, який успішно склав іспит з кримінального права.

«Склад злочину» – це універсальна формула для процесів криміналізації і кваліфікації, яка може використовуватися для пізнання будь-якої діяльності, навіть ще не включеної законом до кримінально караної. А закономірні внутрішні взаємозв'язки і взаємозумовленості між його елементами мають універсальний, загальний прояв у всіх фактичних складах злочинів. Однак на підставі цього факту, що ще ніхто не здогадався засумніватися, знаходиться «склад злочину» у сфері суто правових явищ чи це категорія універсальна, загальна?!

Аналогічно універсальною, однак пристосованою для дослідження криміналістично значущих особливостей (придатних для ретроспективного пізнання у процесуальній формі доказування) будь-якої людської діяльності, і водночас правовою є також парадигма «механізм учинення злочину». Він потрібен для пізнавально-доказової і правозастосовної діяльності, щоб отримати відповіді на запитання: яка подія мала місце; як вона відбувалася; за яких умов місця, часу й обстановки; яка послідовність злочину, у яких наслідках і слідах він виявився та ін.

Отже, злочинна діяльність є невід'ємною частиною людської діяльності взагалі, явище в даний час динамічне, що відносно швидко змінюється в ногу з появою її нових форм і різновидів, зі змінами світогляду і правосвідомості й, відповідно, з процесами криміналізації й декриміналізації. У той час, як «механізм злочину» – універсальна парадигма дослідження й пізнання криміналістично значущих особливостей будь-якої людської діяльності (залежно від установки Особливої частини КК), а його закономірності, одного разу встановлені на підставі вивчення величезної статичної маси механізмів одиничних злочинів, знаходять типовий прояв і в механізмах усіх злочинів.

Зрозумівши взаємозв'язки теоретичних конструкцій і реальностей як об'єкта пізнання перших, у відповідь на запитання чи сумнів щодо запитання «а чи всі закономірності механізму злочину лежать у сфері правових явищ»? окрім добродушної поспішки можна (але навряд чи варто) шукати й наводити якісь інші аргументи. Ось тепер з більшою впевненістю аплодуємо М. П. Яблокову за відповідь, що закид про неналежність усього предмета дослідження криміналістики до сфери правових явищ – це вельми сумнівний аргумент на користь її неправової природи.

До того ж, якщо дотримуватися логіки міркувань Р. С. Белкіна, то при бажанні, наприклад, у науці кримінального права, крім того, що «склад злочину» – універсальна науково-правова конструкція, що підходить для «приміряння» до будь-яких видів людської вольової діяльності, можна «відшукати» також інші явища й категорії, які є предметом досліджень цієї науки, але в дійсності перебувають далеко за рамками виключно правових явищ, скоріше на межі з ними.

Візьмемо, наприклад, поняття «*причинний зв'язок*». Усі ми (і весь світ у цілому), живемо в певних координатах простору й часу, в одних і тих же умовах і закономірностях причинно-наслідкових явищ. Тому наука кримінального права не може розробляти теорії причинного зв'язку в кримінальному праві замкнено, так би мовити, «у своєму соку», цілком відірвано від глобальних універсальних закономірностей причинності. Це визнають і підкреслюють представники цієї науки. Так, П. С. Матишевський стверджує, що «філософські теорії (механістична, діалектичного матеріалізму, ідеалізму й реалізму) причинності як об'єктивної категорії деякою мірою мають використовуватися наукою кримінального права відповідно до завдання цієї науки» [16, с. 113], хоча, зазвичай

визначальним тут є внутрішній критерій, що пов'язує процес розвитку причинного зв'язку з волею людини, з її можливістю (неможливістю) передбачити наслідки свого діяння і з бажанням (або небажанням) певних наслідків від учиненого.

Те ж саме можна сказати і про *соціальну зумовленість криміналізації чи декриміналізації*, яка встановлюється соціологічними, статистичними й економічними методами пізнання світогляду суспільства та його свідомості і яка, як на перший погляд може видатися, як предмет дослідження є ближчою, власне, до цих наук. Певною мірою соціальна зумовленість криміналізації (декриміналізації) – питання іноді скоріше політичне, номенклатурне, лобістське, аніж існуюче реально в суспільстві. Але ж ніхто ще не здогадався ставити під сумнів, що, мовляв, соціальна обумовленість криміналізації якої-небудь діяльності – це явище соціальне (чи ще якесь), а не правове, і тому не весь предмет науки кримінального права лежить у сфері правових явищ, а ця наука синтетична, а не суцільно правової природи. Юридичне ж співтовариство чудово усвідомлює (принаймні, має це робити), що без пізнання соціальної зумовленості криміналізації чи декриміналізації будь-якої діяльності з

ознаками суспільно небезпечної неможливо уявити адекватність і влучність кримінального закону й ефективність правового регулювання в цілому, як, зрештою, неможливо взагалі уявити процеси *delegeferenda* кримінального закону.

Зазвичай істинне, об'єктивне встановлення наявності (відсутності) соціальної зумовленості криміналізації (декриміналізації) певної діяльності має значення і для систематизації Особливої частини КК, і для визначення адекватних санкцій. Але ж сам процес установлення соціальної зумовленості криміналізації пов'язано з аналізом не тільки і не виключно правових явищ.

Проілюструємо це, як О. М. Готін доводив доцільність виключення ст. 227 КК України («Випуск або реалізація недоброякісної продукції») з розд. VII «Злочини у сфері господарської діяльності» КК України, і пропонував включити до розд. XIII «Злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші злочини проти здоров'я населення» норму про відповідальність за виготовлення з метою збуту чи збут товарів, надання послуг або виконання робіт, які не відповідають установленим вимогам щодо безпеки життя й здоров'я людини. На його думку, на сьогодні сус-

пільна небезпека злочину, передбаченого ст. 227 КК України, криється в його спроможності завдати суттєвої шкоди відносно нам, що складаються з приводу охорони здоров'я населення. В умовах радянської планової економіки суспільна небезпека випуску або реалізації недоброякісної продукції зумовлювалася породженням зазначеним злочиним непродуктивних витрат у соціалістичному господарстві. Зрив планових поставок промислової продукції через її недоброякісність спричинював ланцюгову реакцію з недопоставками сировини, матеріалів, комплектуючих виробів тощо в межах галузі народного господарства і далі знаходив свій прояв у дезорганізації механізму господарювання загалом. За умов ринкової економіки матеріальна шкода, що заподіюється суб'єктам господарювання випуском або реалізацією недоброякісної продукції, істотно не впливає на публічні інтереси. Власне, захист приватних прав фізичних або юридичних осіб (тобто «споживачів» у широкому розумінні цього терміна) може бути ефективно досягнутий за допомогою цивільно-правового або господарсько-правового механізмів. Втручання держави в договірні відносини між сторонами, у тому числі з використанням кримінально-правових

засобів реагування, доцільне лише у випадках, коли діянням особи завдано шкоди здоров'ю чи життю людей або створено загрозу її заподіяння [9, с. 12].

Як бачимо, і криміналістика, і наука кримінального права крім явищ суто об'єктивного (об'єктивістського) права чи з ними пов'язаних фактично продукують знання і про явища універсальні, які можуть стати правовими (в буквальному смислі цього слова), як тільки одержать об'єктивацію в законі.

Спираючись на вищенаведене, підсумуємо висновки:

– криміналістика, виконуючи службову функцію сприяння швидкому й повному розкриттю й розслідуванню злочинів, завжди досліджувала насамперед закономірності діяльності саме злочинної та її відбиття у слідах, а тому додатково спеціально не вникала в будь-яку іншу діяльність. Хоча деякі її рекомендації вже використовуються в цивільному процесі при провадженні у справах про адміністративні правопорушення, особливо при здійсненні адміністративних розслідувань, у банківській, нотаріальній та інших сферах юридичної діяльності [Див.: 7; 8; 17, с. 87]);

– будучи криміналізованою законом, злочинна діяльність не набуває від цього якихось власних, особливих закономірностей свого вчинення і прояву. Вона, як

будь-яка інша діяльність людини, підкорюється тим же загальним об'єктивним закономірностям природи, буття й пізнання;

– криміналістика, як і будь-які інші галузеві правові науки, фактично продукує знання і про явища універсальні, які можуть стати правовими (в буквальному смислі слова), як тільки одержать об'єктивацію в законі;

– «механізм злочину» – універсальна наукова парадигма дослідження й пізнання криміналістично значущих особливостей будь-якої людської діяльності (залежно від установки Особливої частини КК), а його закономірності, одного разу встановлені на підставі вивчення величезної статичної маси механізмів одиничних злочинів, знаходять типовий прояв і в механізмах усіх злочинів;

– той факт, що криміналістика володіє універсальними знаннями про закономірності будь-якої діяльності і процесу її відбиття, – абсолютно не аргумент для висновку, що предмет її дослідження перебуває не у правовій сфері. Принаймні, на підставі власне цього факту робити висновок, що криміналістика – наука неправової природи, безпідставно і недоречно.

Ми свідомі того, що вищевисловлені нами міркування не можуть вважатись істиною в останній інстанції, яка не під-

лягає критичній оцінці й оспоруванню. Безперечно, «критика – це рух вперед», а тому в будь-якій науці полеміка думок щодо важливої проблеми чи окремого питання сприятиме їх пізнанню і встановленню істини. З великою цікавістю спостерігатимемо за розвитком дискусії із цього питан-

ня, якщо така продовжуватиметься. Водночас на фоні вже відомих у науковій літературі аргументів щодо розглянутої проблеми, висловлене у даній статті бачення видається оптимальним вирішенням сумнівів: чи весь предмет і чи всі об'єкти криміналістики лежать у сфері правових явищ.

Список літератури: 1. *Аверьянова Т. В.* Криміналістика: учебник / Т. В. Аверьянова, Р. С. Белкин, Ю. Г. Корухов, Ю. Р. Россинская; под ред. Р. С. Белкина. – М.: Норма-Инфра, 2002. – 990 с. 2. *Белкин Р. С.* Криміналістика : проблемы сегодняшнего дня: моногр. / Р. С. Белкин. – М.: Норма, 2001. – 240 с. 3. *Белкин Р. С.* Курс криміналістики: [в 3-х т. – Т. 1: Общая теория криміналістики] / Р. С. Белкин. – М.: Юристъ, 1997. – 408 с. 4. *Белкин Р. С.* Криміналістика: проблемы, тенденции, перспективы. Общая и частные теории: моногр. / Р. С. Белкин – М.: Юрид. лит., 1987. – 272 с. 5. *Белкин Р. С.* О природе криміналістической науки / Р. С. Белкин // Тр. Акад. МВД РФ. – М., 1996. – С. 5–13. 6. *Белкин Р. С.* Природа науки. Криміналістика в системе научного знания (глава из кн. 2001 г.) // Белкин Р. С. Избранные труды. – М.: Норма, 2009 – С. 687–703. 7. *Волчецкая Т. С.* Криміналістические аспекты административного расследования / Т. С. Волчецкая, В. Н. Хорьков // Вестн. криміналістики. – 2005. – Вып. 3 (15). 8. *Гамза В. А.* Безопасность коммерческого банка: организационно-правовые и криміналістические проблемы: моногр. / В. А. Гамза, И. Б. Ткачук. — М.: Изд. Шумилова И. И., 2002. – 251 с. 9. *Готін О. М.* Кримінальна відповідальність за випуск чи реалізацію недоброякісної продукції в умовах ринкової економіки (проблеми теорії і практики): автореф. дис. на здоб. наук ступ. канд. юрид. наук: 12.00.08 / О. М. Готін. – К., 2003. – 21 с. 10. *Когутич І. І.* Криміналістика: курс лекцій / І. І. Когутич. – К.: Атіка, – 2008. – 888 с. 11. Криміналістика в системе правоприменения : матер. конф. (Москва, МГУ, 27–28 окт. 2008 г. – М.: МАКС Пресс. – 2008. – 503 с. 12. Криміналістика: підруч. / за ред. В. Ю. Шепітька. – [4-те вид., перероб. і доп.]– Х. : Право, 2008. – 728 с. 13. Криміналістика: підруч. / за ред. П. Д. Біленчука. – [2-е вид]. – К.: Атіка, 2001. – 544 с. 14. Криміналістика: учебник / под ред. А. Ф. Волинского, В. П. Лаврова. – [2-ое изд. перераб. и дополн.]. – М.: ЮНИТИ-ДАНА. – 2009. – 944 с. 15. *Лубина Ф.* Методология криміналістического исследования механизма преступной деятельности: дис. ... д-ра. юрид. наук / Лубин Александр Федорович. – Н.-Новгород, 1997. – 337 с. 16. *Матишевський П. С.* Кримінальне право України: заг. ч.: підруч. для студ. юрид. вузів і фак. – К.: А.С.К., 2001 – 352 с. 17. *Россинская Е. Р.* Криміналістика и судебная экспертиза: взаимосвязи и взаиморазграничения / Е. Р. Россинская // Криміналість первопечатный. – 2011. – № 2. – С. 84–93. 18. *Салтєвський М. В.* Криміналістика: підруч. – [у 2-х ч. – Ч. 1]. – Х.: Консум, Основа, 1999. – 416 с. 19. *Смахтин Е. В.* Криміналістика: соотношение с уголовным и уголовно-процессуальным правом: моногр. / Е. В. Смахтин. – М.: Юрлитинформ, 2009. – 231 с. 20. *Яблоков Н. П.* Юридическая природа криміналістики – важный фактор сохранения ее целостности как науки, общепрофессиональной учебной дисциплины подготовки юристов / Н. П. Яблоков // Криміналість первопечатный – 2011 – № 2. – С. 8–23.

ВСЕ ЛИ ОБЪЕКТЫ И ВСЬ ЛИ ПРЕДМЕТ КРИМИНАЛИСТИЧЕСКОГО ПОЗНАНИЯ ЛЕЖАТ В СФЕРЕ ПРАВОВЫХ ЯВЛЕНИЙ: СРАВНЕНИЕ С НАУКОЙ УГОЛОВНОГО ПРАВА Калужна А. М.

В статье анализируется и опровергается тезис Р. С. Белкина о том, что не все закономерности механизма преступления и механизма следообразования лежат в сфере правовых явлений, что является свидетельством неюридической природы криміналістики. Сравнива-

ються научні поняття «склад злочину» і «механізм злочину» з точки зору їх придатності для вивчення будь-якої людської діяльності; констатується універсальність причинної зв'язи, соціальний (політичний, світоглядний) характер соціальної умовленості криміналізації або декриміналізації. Отже, і криміналістика, і наука про кримінальне право, досліджуючи безпосередньо або з ними пов'язані явища об'єктивного права, фактично продуцирують знання і о явищах універсальних, і навпаки, будь-яке явище може стати правовим (в буквальному сенсі слова), як тільки отримує об'єктивізацію в законі.

Ключові слова: механізм злочину; механізм слідствознавства, склад злочину; причинна зв'язь, соціальна умовленість криміналізації (декриміналізації).

DO ALL OBJECTS AND ALL BODY OF FORENSIC KNOWLEDGE LIE IN THE AREA OF LEGAL PHENOMENA: A COMPARISON WITH THE CRIMINAL LAW SCIENCE

Kaluzhna O. M.

The article analyzes and disproves the thesis of R. S. Byelkin that not all patterns of crime mechanism and the mechanism of trace evidence lie in the area of legal phenomena, and hence this proves non-legal nature of criminology. Scientific concept of «crime» and «mechanism of the crime» are compared in terms of their suitability for the study of any human activity, the universality of the causal connection, social (political, ideological) nature of social conditionality of criminalization or decriminalization is stated. Therefore criminology, as well as criminal law and science, exploring the phenomena of objective right or related phenomena, actually produce knowledge about universal phenomena. And vice versa – any phenomenon may become a legal phenomenon, in the literal sense, as soon as it gets objectified (consolidated) in the law.

Key words: mechanism of the crime; mechanism of trace evidence; crime subject; causal relationship, the social conditioning of criminalization (decriminalization) of certain activities.

Надійшла до редакції 12.03.2012 р.

УДК 347.971.99

І. Є. Марочкін,
*канд. юрид. наук, професор
Національний університет
«Юридична академія України
імені Ярослава Мудрого»,
м. Харків*

ОРГАНИ, ЩО ЗАБЕЗПЕЧУЮТЬ ФОРМУВАННЯ СУДДІВСЬКОГО КОРПУСУ

У статті аналізується проблематика формування суддівського корпусу України у світли новому для країни законодавстві. Проведено порівняльний аналіз вітчизняних норм із міжнародними стандартами у цій сфері і пропонуються варіанти оптимізації процесу призначення суддів на посади.

Ключові слова: судова система, суд, суддя, статус суддів, судова влада, Вища рада юстиції.